

Joodse Willem Philip van Naarden op 4-jarige leeftijd weggehaald bij Bennebroeks onderduikadres

Wimmetje is vergast op zijn verjaardag

DOOR CEES VAN HOORE EN LENNAERT LUBBERDING

HAARLEM - Het vierjarige Joodse jongetje Wim van Naarden vond tijdens de oorlog een veilig onderduikadres in Bennebroek. Toch stierf hij zo'n half jaar later in Auschwitz. Op zijn verjaardag.

Willem Philip van Naarden, zo heette de jongen voluit. Maar bij het gezin van Cornelis Lagendijk en zijn vrouw Trijntje noemden ze de kleine onderduiker gewoon Wim. De jongen werd geboren op 6 maart 1939 in Amsterdam. In 1943, toen de razzia's steeds talrijker werden en de kloppende deur steeds vaker klonk, besloten zijn ouders Betty en Lou onder te duiken. Omdat er bij het onderduikadres dat zij hadden weten te regelen geen plaats was voor drie personen, besloten ze Wim bij het gezin van koster Cornelis Lagendijk in Bennebroek onder te brengen. In zo'n klein dorp was onderduiken ook veiliger, zo dachten ze.

Het Joodse gozertje werd liefderijk opgenomen in het gezin, dat zeven kinderen telde. Ina Kingma-Lagendijk, die nu 83 jaar is en in het Friese Molenend woont, kan zich het ventje nog goed herinneren. „De jongen kwam bij mijn vader en moeder door toedoen van dominee Van der Linden uit Hillegom. Mijn moeder ontmoette het kind en zijn ouders bij haar zuster, die destijds woonde aan de Haven in Hillegom. Die zuster vroeg aan mijn moeder of zij geen plaats voor het jongetje had. Zonder van tevoren te overleggen met mijn vader, zei mijn moeder: 'Ik neem hem wel mee. Waar er negen kunnen eten, kunnen er ook tien terecht.' Mijn vader vond het meteen goed. We hadden al eerder onderduikers gehad.”

„Vader was gek op die jongen, en de jongen op hem. Als we gingen eten, zat Wim altijd naast mijn vader. Hij had rossig haar, zag er niet echt joods uit. Maar ik merkte op een dag wel dat hij joods was. Ik was al zo'n jaar of veertien en hielp het jongetje als hij moest plassen. Toen zag ik dat hij beseden was.”

„Mijn vader was koster en Wim vond het heerlijk om mee naar de kerk te gaan en mee te helpen als mijn vader daar de gezangboeken klaar moest leggen. We hadden besloten om zo gewoon mogelijk te doen. Tegen de bureu zeiden we dat Wim een jongetje was uit Rotterdam, een 'hongerjongetje' dat een beetje moest aansterken. Hij zat ook gewoon op de kleuterschool in het dorp.”

Arrestatie

„Maar op een dag liep het fout en stonden er twee mannen aan de voordeur en een bij de achterdeur. Ze hebben toen mijn moeder en het jongetje gearresteerd en naar de Sicherheitsdienst in de Amsterdamse Euterpestraat gebracht. Mijn vader was op het ogenblik van de arrestatie niet thuis en is daar naderhand zelf naar toe gegaan. Ze werden aan een scherp verhoor onderworpen door Willy Lages. 'Jullie worden hier zeker beter van', zei Lages, 'jullie krijgen hier zeker geld voor.' Maar mijn ouders kregen niks. Moeder nam alle schuld op zich. Lages besloot dat zij daar moest blijven en dat mijn vader naar huis toe mocht. Vader zei: 'Als zij hier blijft, blijf ik ook.' Mijn moeder hamerde er maar op dat ze zeven kinderen had om thuis te verzorgen. Het is een wonder, maar plotseling zei Lages: 'Rot maar op allebei!' en

mochten ze naar huis. Het jongetje werd gevangen gehouden en is via Westerbork naar Auschwitz gedeporteerd. Hij is daar op 6 maart vergast. Zijn ouders waren er kapot van. Ze hebben dit hun hele leven bij zich gedragen en altijd een sterke verdenking gekoesterd tegen de Bennebroekse agent die de twee SD-mannen naar ons huis heeft begeleid. Die man is later gezuiverd.”

De agent over wie Ina spreekt, is Willem Kranenburg. Hij is de man geweest die met de Haarlemse SD-ers Fake Krist en Harm Smit de jongen heeft gearresteerd. Leendert Poulus Bolijn, opperwachter en brigade-commandant der Koninklijke Marechaussee, stelde op 27 juni 1945 een onderzoek in naar de zaak. Trijntje van der Bent, de vrouw van Cornelis Lagendijk, vertelde hoe de arrestatie in zijn werk ging. „Op 17 november 1943 meldde zich twee in burger geklede mannen bij ons huis aan de Schoollaan 55 in Bennebroek. Ze werden begeleid door Kranenburg. Een van de mannen bevond zich aan de achterzijde van het huis, de agent en de andere man stonden aan de voorzijde. Kranenburg vroeg of ik een logeetje had. Dat beaamde ik. Ik zei dat het een kind uit Rotterdam was maar vertelde er niet bij dat het om een joods jongetje ging. Maar een van de SD-ers riep: 'Dat is een jodenkind!'”

De SD-ers Fake Krist en Willem Smit werden voor de bevrijding door het Haarlemse verzet geliquideerd. Hen kon men niet meer ter verantwoording roepen. Kranenburg verklaarde tegenover Leendert Poulus Bolijn dat Fake Krist, hoofd wachter van de Staatspolitie, op hem zat te wachten op het gemeentehuis. Krist vroeg hem om assistentie te verlenen bij het zoeken naar joden bij het gezin van Cornelis Lagendijk. Kranenburg kon dat naar eigen zeggen moeilijk weigeren en had de tijd niet om iemand te waarschuwen. Op 16 juli 1945 zei hij tijdens een vergadering op het politiebureau over de zaak: „Ik vond het zelf verschrikkelijk dat zo'n jongetje van drie à vier jaar opgehaald werd. Ik was van plan mijn uniform uit te trekken en niet meer mee te helpen aan zoiets.”

Oog en oor

Er was echter een omstandigheid die hem in de ogen van Bolijn verdacht maakte. Achter het huis van de familie Lagendijk liep een paadje van zo'n vijftien meter lang, het leidde naar de achterdeur van de woning. Voor iemand die daar niet bekend was, was het moeilijk te vinden. Daarom liep één van de SD-ers dan meteen naar de achterdeur toe? Had Kranenburg hem misschien ingeseind? Het verweer van Kranenburg: „Dat paadje kan ook door de verrader van het joodse jongetje aangegeven zijn.”

Leendert Bolijn, zo blijkt uit het proces-verbaal, heeft geen hoge pet op van Kranenburg. „Hij geniet niet het vertrouwen van de bevolking. Als hij van de Duitsers beter kon worden, deed hij dat.” Henri Hegener, medewerker van het Bureau Oog en Oor van de Regeringsvoorlichtingsdienst, zei dat er

Willem Philip van Naarden (1939-1944).

FOTO FAMILIE HEERTJE/REPRODUCTIE STUDIO KASTERMANS

nogal wat aanklachten liepen tegen Kranenburg. Hij zou in de zwarte handel hebben gezeten, had verschillende mensen aan de SD uitgeleverd en naar Kamp Amersfoort gebracht en 'maakte zich meester van in beslag genomen goederen en wist melk uit de Haarlemmermeerpolder te halen toen er zelfs voor de baby's in Bennebroek geen melk meer te krijgen was.’

De zuiveringscommissie besloot geen maatregelen tegen Kranenburg te nemen en de zaak werd geseponcerd. Hegener eindigde zijn verhaal met een bittere opmerking: 'Het kindje is spoorloos verdwenen maar de man die deze misstand had kunnen voorkomen, liep in de bevrijdingsoptochten voorop. Aan ieder die het horen wil, vertelt hij thans dat hij gezuiverd is.’

Verraad

Wie heeft Willem Philip van Naarden verraden? De moeder van het jongetje koesterde sterke verdenkingen tegen de Joodse broers Johan en Arnold Noach. Johan, een huisvriend van de familie Van Naarden, heeft veel voor de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers gedaan. Arnold Noach, zijn broer, werd in Haarlem gearresteerd door de SD en weer vrijgelaten. Hij mocht gaan op de voorwaarde dat hij voor de SD ging werken. In het Signale-

mentenblad van augustus 1944 werd Arnold als volgt omschreven: 'Arnold Noach, geboren januari 1919, gewoond hebbende te Haarlem, Tettedestraat 95. Signalement: 1.65 m lang, klein

Trijntje van der Bent (bovenste rij, vierde van links) naast haar man Cornelis Lagendijk (derde van rechts).

UNITED PHOTOS/PAUL VREEKEN

van postuur, gaaf gebit, dikke lippen, bril, afgebeten nagels, Jood. Was werkzaam bij de firma Meijer (confectie) te Amsterdam. Wegens onbetrouwbaarheid ontslagen. Stond in contact met Brits-Indische troepen in Zandvoort. Was in het bezit van een Ausweis voor het Sperrgebied en fotografeerde aldaar. Word gearresteerd met valse persoonsbewijzen en bonkaarten. Naar de Euterpestraat overgebracht en vrijgelaten. Heeft een persoonsbewijs ten name van Veenstra. Diverse joden en andere mensen heeft hij aangebracht. Heeft voorgegeven naar Frankrijk te zijn gegaan, waarvoor hij in het bijzijn van een ander een kaartje naar Cherbourg heeft genomen. Zeer gevaarlijk individu.’

De moeder van het kleine jongetje, Betty van Naarden-de Jong, hoorde twee weken na de arrestatie in Bennebroek dat haar zoonje was weggevoerd. In een proces-verbaal zei ze het volgende: 'In augustus 1943 vroeg ik aan Johan Noach of hij zich in verbinding wilde stellen met mijn kind, destijds verblijvend bij de familie Lagendijk te Bennebroek. Ik heb hem het adres van mijn kind gegeven en Johan heeft mij eenmaal bericht over mijn zoonje gebracht. Half november is mijn zoonje door de SD bij de familie Lagendijk gearresteerd en naar Westerbork gebracht op vermoeden dat hij van Joodschen bloede was.' De moeder beschuldigde Johan Noach ervan dat hij het adres van haar kind had doorgegeven aan zijn broer en dat deze dat had verraden aan de SD.

Laster

Omdat het onderzoek maar niet op gang kwam, schreef de vader een brief aan de Politieke Opsporingsdienst (POD). Hij vroeg zich af waarom Johan Noach nog steeds niet was gepakt. Moest hij opnieuw een aanklacht tegen hem indienen bij de POD in Amsterdam, waar Johan op dat ogenblik woonde? 'Er is natuurlijk een mogelijkheid dat men zijn eigen rechter speelt', schreef hij. 'Het lijkt er soms werkelijk op dat men het hierheen drijft.' Op 21 mei 1945 ontvingen Lou en Betty van Naarden van Johan een brief, waarin hij de wens uitsprak dat ze elkander zo gauw mogelijk bij de Politieke Recherche in Amsterdam zouden ontmoeten. 'Ik heb namelijk nog een appeltje met jullie te schillen.' Het eindigde ermee dat Johan Noach een klacht wegens laster indiende tegen de familie Van Naarden. Hij nam een advocaat in de arm, maar die maakte een vormfout, zodat het hele proces niet doorging. In een verhoor over de zaak zei Noach: 'Mijn vrouw was de vriendin van mevrouw Van Naarden. Ik was zelf ook aan dit kind gehecht omdat ik voorheen bij Van Naarden thuis veel met hem had gestoeid en gepraat.' Op 15 oktober 1947 werd Johan na een uitgebreid onderzoek onvoorwaardelijk buiten vervolging gesteld.

Arnold Noach was intussen spoorloos. Pieter Johan Faber, de broer van de Haarlemse oorlogsmisdadiger Klaas Carel Faber, werkte als opperwachter bij de Staatspolitie in Haarlem, bij de Inlichtingsdienst. Voordat Pieter de doodstraf kreeg, legde hij de volgende getuigenis af: 'Ik heb in 1943 met mijn collega's verschillende joden gearresteerd. Ik kan mij nog herinneren dat in 1943 in Haarlem een jood is gearres-

Fake Krist, geliquideerd.

FOTO NOORD-HOLLANDS ARCHIEF

Willy Lages: 'Rot op!' ARCHIEFFOTO

teerd, genaamd Nol Noach. Na zijn arrestatie heeft Harm Smit, die ook werkzaam was bij de Inlichtingsdienst, met Nol Noach een afspraak gemaakt: Nol zou vrijkomen als hij ons adressen op gaf waar joden zaten ondergedoken. Noach heeft aan ons verschillende inlichtingen gegeven over de huizen waar joden waren verborgen. Zo heeft hij ook een adres opgegeven aan de Harmjansweg te Haarlem. Op dit adres waren zijn verloofde en aanstaande schoonmoeder ondergedoken.' Pieter Faber vermeldde ook nog de arrestatie van ene Reijndam uit Huizen, die onderduikers hielp. 'Nol heeft toen gezegd dat hij wel kans zag Reijndam in onze handen te spelen. Hij heeft toen getelefoneerd in een wolwinkelje in Amsterdam en Reijndam uitgenodigd naar het Centraal Station te komen. We hebben Reijndam gearresteerd en Nol voor de vorm ook.'

Als hij nog leeft, moet Arnold Noach nu 93 jaar oud zijn. Waar hij na zijn vlucht uit Nederland, naar toe is gegaan, is onbekend. Johan Noach zei daarover tegen de POD: 'Mijn broer is een paar dagen na mij of voor mij naar Frankrijk gegaan. Ik heb hem in Frankrijk nooit gezien of gesproken.' Wel deed Johan aangifte tegen zijn broer bij de Post Buitendienst aldaar, een afdeling van het Bureau Nationale Veiligheid in Parijs. 'Ik neem aan dat hij toen gearresteerd is, maar later is ontvlucht'. Lou, de vader van Wim, schreef in een brief aan de POD dat 'Nol Noach op het ogenblik in Amerika is en zoals de laatste berichten luiden daar bij de Marine werkzaam is.' Deze krant heeft vele pogingen in het werk gesteld achter zijn verblijfplaats te komen, maar dat is niet gelukt. Nog niet.

Leni de Jong-van Naarden was een schoonzuster van Louis

van Naarden, de vader van het jongetje. „Ik weet hier alles van”, zegt ze geëmotioneerd. „Ik was helemaal gek op dat kind. De ouders zagen op het moment dat zij hoorden dat het jongetje was gearresteerd bij Maurits Vigeveno in Den Haag. Ze hadden al een hele tijd niets gehoord van Wimmetje en vroegen aan de vrouw van Vigeveno of zij eens poolshoogte wilde gaan nemen in Bennebroek. Daar hoorde die vrouw dat de jongen was meegenomen door de SD. De wereld van Lou en Betty stortte in.”

Verdriet

„Ze waren ten einde raad, hebben hier zoveel verdriet van gehad. Het is het grote verdriet in de familie geweest. Ikzelf ben naderhand in Auschwitz terecht gekomen en ben daar blijven zoeken naar Wimmetje. Er waren daar zoveel kinderen die hand in hand de gaskamer in zijn gegaan. Wimmetje had rood haar en was superintelligent. Echt zo'n bijdehand ventje. Ik was dol op hem. Naderhand ben ik naar de andere zoon van Lou en Betty in Amerika geweest. Ik wilde zo graag het kind zien dat zij hadden gekregen. Ik ga naar boven, naar de wieg, en daar ligt Wimmetje. Hetzelfde rode haar, hetzelfde koppie. Ach, wij hebben zoveel meegemaakt, te veel, te veel. Ik heb wel eens gedacht toen dat allemaal gebeurde: wereld, waarom plof je niet uit elkaar?”

Met dank aan Sierk Plantinga van het Nationaal Archief, Ruud Straatman van het Centraal Bureau voor Genealogie, de familie Heertje uit Naarden, de familie Lagendijk in Haarlem en Ina Kingma-Lagendijk uit Molenend.

'Mijn oom Lou zocht Wim in Westerbork'

Louis van Naarden, de vader van Wimmetje, was een oom van Ed van Thijn, voormalig voorman van de PvdA en oud-burgemeester van Amsterdam. Net als Willem Philip van Naarden is Van Thijn weggevoerd naar Westerbork. Zijn vader wist hem daar door middel van een list tijdig te bevrijden en Ed, die zo'n jaar of negen was in die tijd, moest net als zijn ouders onderduiken. Hij werd verraden en kwam tot zijn grote schrik voor de tweede keer in Westerbork terecht. Daar was het klimaat veel milder dan tijdens zijn eerste verblijf en de gehate treinen reden niet meer. Nederland was nog maar net bevrijd of plotseling kwam Louis van Naarden in het kamp onderduiken. „Ik rende naar hem toe”, zegt Ed van Thijn. „Eindelijk zag ik daar weer een bekende, mijn oom Lou. Ik pakte hem stevig vast, omhelsde hem, dolblij. Maar hij duwde me van zich af en zei alleen maar: 'Waar is Wim, waar is Wim?' Begrijpelijk natuurlijk. Maar dat moment zal ik nooit meer vergeten.”

Johan Noach, die 'Hans' werd genoemd. FOTO DOSSIER/NATIONAAL ARCHIEF